

Nyt og Noter

Generalforsamling i *Selskabet for Dansk Skolehistorie* holdtes den 2. november 1969 i det nye kulturhus i Randers. En snes medlemmer var mødt op.

Diskussionen drejede sig i første række om sikring af skolehistorisk kildemateriale. Fra flere sider blev der i denne forbindelse udtrykt ønsker om, at der må blive udsendt et ministerielt cirkulære med klare retningslinier for de kommunale myndigheders opgaver, når skoler nedlægges og bygningerne afhændes.

Bestyrelsen genvalgtes. Navne og adresser på dens medlemmer er opgivet på indersiden af årbogens omslag.

I forbindelse med generalforsamlingen holdt overlærer *Ole Warthoe-Hansen* et interessant foredrag om arkivarbejdet i Randers amt (se nedenfor) og gennemgik den skolehistoriske udstilling, der var arrangeret i Kulturhuset i anledning af mødet.

Robert Hellner.

På *Institut for Dansk Skolehistorie* arbejder man med planer om en fremstilling af den danske skoles historie i 20. århundrede. For i denne forbindelse også at kunne belyse spørgsmålet om centraliseringen af skolevæsenet har Instituttet bedt amtsskoleinspektorerne oplyse, hvilke skoler der er nedlagt siden 1937-loven. Der er foreløbig indkommet besvarelser fra ca. $\frac{2}{3}$ af direktionerne.

Medarbejderne har i øvrigt fortsat deres studier over folkeskolens og gymnasieskolens historie i 19. og begyndelsen af 20. århundrede. Indsamlingen af kilder til friskolernes historie ved friskolelærer *Eilif Frank* er skredet godt fremad. Der er indgået en deponeringsaftale mellem Dansk Friskoleforening og Landsarkivet i Odense. Humanistisk Forskningsråd har foråret 1970 bevilget 15.000 kr. til arbejdets videreførelse.

Instituttets skolehistoriske studiekreds har i år beskæftiget sig med undervisningsfagernes historie i 20. århundrede. Deltagerne har udarbejdet en række mindre afhandlinger. Hovedvægten har ligget på fagene religion, historie, dansk, fysik og geografi.

Instituttet har bistået *Historisk-Topografisk Selskab for Søllerød*

Kommune med udskrivning af en skolehistorisk prisopgave: »En historisk redegørelse for skolevæsenets udvikling i Søllerød kommune i det 20. århundrede«. Besvarelserne skal senest den 15. april 1971 være indleveret til stadsbibliotekar *Annalise Børresen*, Søllerød Kommunebiblioteker, 2850 Nærum. For den bedste besvarelse har Søllerød Kommunalbestyrelse udsat en prisbelønning på 10.000 kr. Såfremt bedømmelseskomiteen finder det ønskeligt, vil der også blive uddelt en 2. præmie på 5000 kr.

I øvrigt har Instituttets medarbejdere haft enkelte undervisningstimer med de pædagogikstuderende på Danmarks Lærerhøjskole om skolelovene af 1814 og 1903, skrevet artikler til *Fortid og Nutid* og til *Kulturhistorisk Leksikon* for Nordisk Middelalder samt holdt enkelte foredrag – således indledte bl. a. professor *Roar Skovmand* ved Dansk historisk Fællesforenings drøftelse af skolehistorien på årsmødet i Esbjerg september 1969.

Instituttets medarbejder, cand. mag. *Ellen Nørgaard*, har fået sine planlagte undersøgelser af reformpædagogikkens introduktion og betydning i Danmark anerkendt som licentiatstudium ved Danmarks Lærerhøjskole.

Vagn Skovgaard-Petersen.

Dansk Historisk Fællesforenings *skolehistoriske udvalg* har i årets løb holdt fire møder, hvor man har drøftet indsamling af skolehistorisk materiale, i første række af traditionsstof. I drøftelserne har deltaget en række indkaldte specialister: universitetslektor *Laurits Bødker*, museumsinspektør *Georg Nellesmann*, arkivar *Iørn Piø*, overinspektør, dr. *Holger Rasmussen* og museumsinspektør *Bjarne Stoklund*.

Udvalget har afsluttet tværregistreringen af det skolehistoriske materiale på Landsarkivet for Sjælland m. m. Materialet foreligger nu i form af ca. 1200 kartotekskort, men man arbejder på at få det udsendt i en publikation. Stud. mag. *Birgit Lauesgaard*, der har udført registreringsarbejdet på Landsarkivet, er derefter gået i gang med en tværregistrering af de skolehistoriske arkivalier i Rigsarkivet.

Udvalgets formand, rigsarkivar, dr. *Johan Hvidtfeldt*, har anmodet ministeriet om forhandlinger på grundlag af et af udvalget udarbejdet cirkulæreforslag, der tilsigter at sikre skolearkivalier ved nedlæggelse af eksisterende skoler.

Vagn Skovgaard-Petersen.

Kort tid efter oprettelsen af Randers byhistoriske arkiv (1954) stiftede *Randers amts historiske samfund* et amtshistorisk arkiv, hvis formål skulle være at indsamle historisk kildemateriale og foretage undersøgelser i Randers amt.

Det skulle snart vise sig, at en indsamling på amtsbasis ikke svarede til de gode erfaringer, man havde gjort på Byhistorisk Arkiv. Randers by var et naturligt afgrænset område, og byarkivet blev et centralt sted, hvor byens borgere som en selvfølge afleverede gamle billeder og dokumenter m. v.

Til Amtshistorisk Arkiv blev den »naturlige« tilvækst yderst sparsom, og arkivet kom til at fungere som opsamlingscentral for et spredt og tilfældigt materiale, – og ude i sognene afleverede man hellere sine gamle billeder til de lokale samlinger. Amtshistorisk Arkivs opgaver blev således mest af koordinerende og konsulerende art, og efterhånden som den moderne »folkebevægelse«, det lokalhistoriske arkivvæsen har taget fart også i Randers amt, har man ydet bistand i det lokale arkivarbejde.

Amtshistorisk Arkiv har siden 1955 – med større eller mindre udbytte – foretaget nogle større undersøgelser inden for det gamle Randers amt. Den landsomfattende indsamling af dansk uro-materiale begyndte her, og som en speciel opgave skal det nævnes, at man stadig arbejder med indsamling af *skolehistorisk materiale*, blandt andet råder man over en ret betydelig samling billedmateriale fra amtets gamle skoler. Et forsøg på indsamling af kågfart-minder fra Gudenå søgtes etableret i samarbejde med skolerne langs Gudenå og Nørreå, – men gav kun få resultater.

Som konklusion må man konstatere, at egentligt arkivarbejde i amter eller andre større områder næppe lader sig gennemføre. Den lokale arkiv-interesse er alt for stærk og levende, og det er forbløffende resultater, man kan opvise i de mindre lokale områder. På den anden side er det særdeles nyttigt med et *samarbejde* mellem de lokale egnsarkiver, og her har Amtshistorisk Arkiv søgt at løse sin opgave.

Ole Warthoe-Hansen.

Skolebilleder

På Mosbjerg Centralskole i Vendsyssel er skabt en samling af billeder fra sognets nu nedlagte landsbyskoler, Mosbjerg sognehistoriske Skolevæg.

Her fortæller skoleleder *Viggo Vandkær Thomsen* om mindevæggen – vist nok Danmarks første i sin art.

Billedsamling på Mosbjerg Centralskole sikrer mindet om de små skoler, hvoraf centralskolen blev dannet

Det hele begyndte en ganske almindelig skoledag.

Jeg kom gående ad skolegangen, hørte undervisningen i klasse efter klasse. De første famlende forsøg på at lære sprogets gåder, indlæring af en ny melodi i en anden klasse, engelske gloser lød fra sjette, syvende forsøgte sig i det tyske. Mange fag, meget at lære.

Men sådan har det ikke altid været, tænkte jeg. Engang var dansk vekslende med regning, ind imellem noget religion. I de små landsbyskolars tid.

De var før os. Af dem er vor skole dannet.

Men hvilket minde har vi om vor herkomst?

Intet, måtte jeg indrømme.

Minder kan skabes på så mange måder. Skulpturer, mindeplader, sten med indskrift kan være meget godt, men alligevel ikke lige sagen. Jeg kom da til at tænke på, hvordan jeg ved indsamling af materiale til Bogen om min Far hos familie og venner fik mange gamle billeder.

Tilsvarende måtte vel sognets hjem have gamle billeder fra sognets små skoler liggende?

Hvad nu om vi søgte at samle de endnu bevarede billeder?

Jeg forelagde ideen for lærer Jens Sørensen, som har været lærer her i sognet i 40 år. Først ved den lille skole i Vogn, siden ved centralskolen. – Og ud fra sin store historiske viden og sin fine sans for sammenhæng mellem det, der var, og det, der er, sagde han straks ja til et samarbejde om skabelse af et minde om de små skoler med gamle billeder som grundlag.

I det videre arbejde blev det lærer Jens Sørensen, som udførte det store arbejde. Vi arbejdede nært sammen, men da jeg er ny på egnen og derfor ikke kender sognets historie, løste jeg, så godt jeg kunne, de

praktiske problemer, medens Jens Sørensen har æren for det historiske arbejde.

Nå, vi arbejdede nært sammen og spekulerede ikke så meget i arbejdsdeling som i at nå det bedst mulige resultat.

Til at begynde med vidste vi ikke, *hvordan* resultatet skulle være. Vi var enige om, at *det* måtte vi afgøre, når materialet var samlet.

Vi udsendte til hjemmene en opfordring om at måtte låne gamle billeder fra sognets nedlagte skoler. De lokale aviser var også venlige med at fortælle om vor indsamling.

Og så ventede vi.

Men vi fik ikke lov at vente længe. Billeder kom i stort tal. Børn kom med dem. Ældre mennesker fandt billeder på loftet, i pulterkamre, i gamle skabe. Ofte hørte vi bemærkningen »Det er godt, I samler dem ind, for når jeg er væk, vil ingen gemme på de gamle billeder mere«.

Det er nemlig rigtigt. Dette materiale findes *endnu*, men med de mennesker, der ved, hvad billederne forestiller, forsvinder også billederne. Når de mennesker, som kender billederne, er væk, brændes billederne.

Fra de nedlagte skoler her i sognet – Måstrup, Blæsbjerg, Vogn og Mosbjerg – indkom mere end 100 billeder. Elever med lærerfamilien (NB: lærerens kone og børn er altid med. Siger meget om lærerfamiliens forhold til skolen!), børn på legepladsen, billeder af skolerne, et enkelt fra skoleklassen (blitz var ikke så kendt dengang) og et enkelt fra lærerens ungdomsarbejde, en aftenskole på udflugt.

Vi kunne snart enes om målet: Mosbjerg sognehistoriske skolevæg.

Væggen skulle opbygges i fire dele, en for hver skole. Øverst i hver del et billede af pågældende landsbyskole. Derunder i kronologisk rækkefølge billeder fra skolen, sådan som vi havde modtaget dem, idet lærer Jens Sørensen udførte et stort arbejde med tidsfæstelse af hvert enkelt billede.

Men billederne modtog vi i alle mulige størrelser.

Mange var gulnede. Ormædte. Mærkede af års ophold i pulterkamre. En mindevæg kunne *kun* skabes, hvis hvert enkelt billede blev affotograferet til samme størrelse. Men det ville blive dyrt. Vi stødte altså på det store problem – økonomien.

Gennem 40 år har lærer *Jens Sørensen* været lærer i Mosbjerg sogn, først ved Vogn skole, så ved centralskolen. I samarbejde med skolelederen *Viggo Vandkær Thomsen* skabtes skolevæggen – her redegør lærer Jens Sørensen ved afsløringen for sognets skolehistorie. I baggrunden Mosbjerg sognehistoriske skolevæg.

Da kom Frederikshavn og Omegns Sparekasse til som en frelsende mæcen. I anledning af sparekassens 125 års jubilæum skænkede de midler til væggens virkeliggørelse, og firmaet Foto-Magasinet, Kolding, udførte et fototeknisk fint arbejde med affotografering af de mange billeder.

Fredag den 7. november afslørede undervisningsminister Helge Larsen Mosbjerg sognehistoriske Skolevæg. Ministeren udtrykte håb om, at mange centralskoler ville gå hen og gøre ligeså.

For *det* er jo nemlig muligt. Mange, mange sogne har nedlagt små skoler til fordel for centralskole. Overalt findes gamle billeder, der kan reddes. Samles på centralskolen. Minde om de små skoler.

Men billederne skal samles *nu*. Om føje tid er de ikke mere.

Viggo Vandkær Thomsen.